

**STATSVETENSKAPLIGA
INSTITUTIONEN**

HOPPLÖSHET, FRUSTRATION OCH DRÖMMEN OM ETT BÄTTRE LIV

En kvalitativ intervjustudie om unga vuxnas tankar om
framtiden i Bosnien-Hercegovina

Stina Karlsson

Uppsats/Examensarbete: 15 hp

Program: Europaprogrammet

Nivå: Grundnivå

Termin/år: VT2018

Handledare: Gabriella Elgenius

Examinator:

Rapport nr:

Abstract

The purpose of this study is to analyse how a certain group of young and well-educated citizens in Tuzla, Bosnia and Herzegovina, discuss their aspiration to leave the country after they graduate from the university. The overarching questions are what their driving force is to leave the country and what do they expect of a life abroad. The material used is semi structured interviews with nine individuals. The interview is based on three themes; life in Bosnia and Herzegovina, life abroad and thoughts about the future. The study shows that the majority of the young and well-educated individuals have the wish to leave the country due to the political situation in the country and the possibilities for a better life abroad. The study also shows that the majority of the well-educated youths don't want to return to Bosnia and Herzegovina. The loss of the well-educated youths will affect the country's access to human capital and that will have a long-term negative impact on the country's development.

Nyckelord: Bosnien-Hercegovina, migration, ungdomar, brain drain, arbetslöshet

Keywords: Bosnia and Herzegovina, migration, youths, brain drain, unemployment

Titel: Hopplöshet, frustration och drömmen om ett bättre liv - En kvalitativ intervjustudie om unga vuxnas tankar om framtiden i Bosnien-Hercegovina

Författare: Stina Karlsson

Handledare: Gabriella Elgenius

Termin: VT2018

Antal ord: 13706

1. Inledning	1
1.1 Förord	1
1.2 Europaanknytning	1
1.3 Problemformulering, syfte och frågeställning	2
2. Bakgrund	3
2.1 Jugoslavien och kriget 1992-1995	3
2.2 Politiskt system	4
2.3 Ekonomi och arbetslöshet	5
2.4 Korruption	5
3. Tidigare forskning	6
3.1 Brain drain	6
3.2 Brain drain - europeiskt perspektiv	8
3.3 Brain drain - regional översikt	9
4. Teori	11
4.1 Push- och pull-faktorer	11
4.2 Neoklassisk ekonomisk teori	12
4.2.1 Makronivå	12
4.2.2 Mikronivå	13
5. Metod och material	14
5.1 Val av metod	15
5.2 Urval	15
5.3 Intervjustrategi	16
5.4 Genomförande	16
5.5 Bearbetning och analys	17
5.6 Begränsningar och observationer	17
5.7 Etiska överväganden	18
6. Resultat	18
6.1 Tankar om livet i Bosnien-Hercegovina	18
6.1.1 Politiskt system	18
6.1.2 Korruption och nepotism	19
6.1.3 Utbildning	20
6.1.4 Arbetsmarknad	21
6.2 Tankar om livet utomlands	22
6.2.1 Möjligheter	22
6.2.2 Stabila system	23

6.2.3 Kulturella skillnader	24
6.3 Tankar om framtiden	25
6.3.1 Drömmar	25
6.3.2 Att återvända	25
6.3.3 Bosnien-Hercegovinas framtid	27
7. Analys	27
7.1 ”Jag måste härifrån”	27
7.2 ”Jag vill ha ett bättre liv”	28
7.3 ”Arbeta, äta och sova”	29
7.4 ”Jag vill få en chans”	29
7.5 ”Ingen kommer att stanna kvar”	31
8. Slutdiskussion	33
Referenser	35
Bilagor	40
Bilaga 1	40
Bilaga 2	41
Bilaga 3	42

1. Inledning

1.1 Förord

Hösten 2017 vistades jag i Bosnien-Hercegovina. Bosnien-Hercegovina, det lilla landet på Balkan som 25 år efter ett blodigt inbördeskrig ännu lider av sviterna efter kriget. Jag kom till Bosnien-Hercegovina och möttes av en kollektiv uppgivenhet och frustration bland landets invånare. 25 år efter inbördeskriget har det politiska systemet förstärkt splittringar bland landets tre etniska grupper och nationalistiska partier styr landet. Människor är trötta och uppgivna, de är trötta på korruptionen, de är trötta på politikerna, de är trötta på brutna löften och de är trötta på att ingenting har förändrats sedan kriget.

Var och varannan person jag mötte, oavsett ålder, drömde om att lämna Bosnien-Hercegovina. När jag mötte ungdomar på universitetet drömde majoriteten av dem att lämna landet efter avslutade studier. Att så tydligt uppleva en kollektiv längtan efter att migrera fick mig att fundera över de bakomliggande faktorerna och ungdomarnas motiv till att flytta. Hur påverkar migrationen av välutbildade ungdomar landets utveckling? Jag ville genom att samtala med nio högutbildade ungdomar i staden Tuzla i Bosnien-Hercegovina få ökad förståelse för hur de resonerar kring livet i Bosnien-Hercegovina och livet utomlands.

1.2 Europaanknytning

Den 15 februari 2016 var en historisk dag för Bosnien-Hercegovina då landets presidentråd beslutade att landet var redo att lämna in en formell medlemskapsansökan till Europeiska unionen. Bosnien-Hercegovina lämnade in sin medlemsansökan till EU:s ministerråd med förhoppningar om att nå kandidatstatus innan årsskiftet 2017/2018 (Sveriges Ambassad, Sarajevo, u.å.). Närmandet mot EU har tagit lång tid och krävt att landets politiker kompromissat om viktiga reformer. Reformpaketen har implementerats steg för steg, men för att landet skall kunna gå vidare i medlemskapsprocessen kräver EU att landet inför ytterligare djupgående reformer inom flertalet samhällsområden vilket sätter stor press på landets politiker (Sida, 2016). Bosnien-Hercegovina var ett av sex länder som tillsammans med Serbien, Kroatien, Slovenien, Montenegro och Makedonien utgjorde Jugoslavien (NE, u. å.). Idag är Kroatien och Slovenien medlemsländer och Makedonien, Montenegro och Serbien har uppnått kandidatstatus och håller därmed på att införliva EU:s

lagstiftning i ländernas nationella lagstiftning (Europeiska unionen, u. å.). Vad händer med Bosnien-Hercegovina om landet halkar efter och övriga länder i regionen drar ifrån? Risken är att landet förblir isolerat på Västra Balkan och vägen mot EU försvåras ytterligare (Sida, 2016).

EU skall hålla dörren öppen för nya medlemmar men samtidigt ställa krav på att unionens medlemsländer uppfyller grundläggande demokratiska principer och respekterar mänskliga rättigheter och idag är detta något som Bosnien-Hercegovina inte gör. Landet misslyckades med att uppnå kandidatstatus och står fortfarande inför stora politiska utmaningar. För att kunna genomföra det reformarbete som landet står inför krävs det att det finns människor med kunskap, utbildning och drömmar som är villiga att arbeta för den förändring av landet som EU kräver. Hur skall detta arbete som Bosnien-Hercegovina står inför att kunna genomföras, när de människor som har förutsättningar till det drömmer om en framtid utanför landets gränser? Jag anser det är viktigt att undersöka varför unga och välutbildade människor önskar att lämna landet för att kunna få ökad förståelse om vad landet behöver förbättra och förändra. Detta för att kunna behålla den välutbildade och arbetsföra delen av befolkningen som kan vara med i reformarbete mot ett EU-medlemskap.

1.3 Problemformulering, syfte och frågeställning

Migration har sedan kriget på 1990-talet präglat Bosnien-Hercegovina. Kriget resulterade i 2,2 miljoner människor på flykt. Sedan krigsslutet har 1,03 miljoner flyktingar och internflyktingar återvänt till Bosnien-Hercegovina (Utrikesdepartementet, 2011: 19). Efter krigets slut har migrationen ändrat form, idag flyttar människor för att söka arbete, studera eller återförenas med släktingar runt om i världen. Förhållandet mellan migration till andelen befolkning i landet är bland det högsta i världen enligt världsbanken. Bosnien-Hercegovina urskiljer sig även mot sina grannländer då landet står inför en mycket större utvandring av befolkningen i förhållande till andra länder i regionen. Bosnien-Hercegovina låg på en utvandringsgrad på 44,5 % i jämförelse med Serbien på 18 % och Kroatien på 20,9 % (Bosnia and Herzegovina, Ministry of Security, 2016: 61). Migration är en pågående process i landet och en av de främsta orsakerna till att människor tvingas lämna landet är den ekonomiska situationen, ungdomsarbetslösheten ligger på 67,5 % och är en av de högsta i världen (The World Bank, 2017). Landets höga ungdomsarbetslöshet sätter livet på paus för de ungdomar som varken får ett arbete eller möjlighet att flytta ut från föräldrahemmet och påbörja sitt vuxna liv. Vad händer med ett land där välutbildade ungdomar tvingas fly landet för att

få möjlighet till arbete? Vad tänker ungdomarna om sin situation? Hur ser framtiden ut för Bosnien-Hercegovina när landet sakta men säkert töms på den unga, högtbildade och arbetsföra befolkningen och länder som Tyskland står med öppna armar för att ta emot dem? Tyskland har exempelvis tecknat en överenskommelse med flertalet länder i regionen, däribland Bosnien-Hercegovina, som ger möjlighet för anställning av upp till 250 000 människor från Balkan inom hälsa och sjukvård (Deutsche Welle, 2016).

Genom att intervjua högtbildade ungdomar i staden Tuzla i Bosnien-Hercegovina, som antingen studerar eller har studerat vid universitet, vill jag undersöka vad de upplever och tänker kring sin framtid efter avslutade universitetsstudier. Vad drömmer de om? Hur ser de på alternativet att lämna landet?

Mitt syfte med denna uppsats är att undersöka högtbildade ungdomars syn på sin framtid och möjligheter efter avslutade universitetsstudier i Bosnien-Hercegovina alternativt utomlands för att på så sätt skapa en djupare förståelse för hur ungdomar i Bosnien-Hercegovina resonerar kring sin situation. Mina frågeställningar som skall leda mig genom detta arbete har jag formulerat enligt följande;

Varför drömmer bosniska ungdomar om att lämna Bosnien-Hercegovina efter avslutade universitetsstudier?

Hur föreställer sig bosniska ungdomar livet utomlands?

På vilket sätt kan ungdomar påverka landets utveckling genom att lämna landet efter avslutade universitetsstudier?

2. Bakgrund

2.1 Jugoslavien och kriget 1992-1995

1980 avlider Jugoslaviens ledare Josip Broz, även kallad Tito, och inom kort börjar Jugoslaviens statsbildning att långsamt krackelera. Delrepublikernas nationella intressen resulterade i att splittringen av Jugoslavien accelererade under slutet av 80-talet för att sedan under 90-talet falla sönder. Slovenien och Kroatien utropade självständighet 1991, kort därefter höll Bosnien-Hercegovina en folkomröstning om självständighet (NE, u. å.). Landets självständighet röstades

igenom av landets kroater och bosniaker men avfärdades av landets serber (Malcolm, 1996: 235). Bosnien-Hercegovina kunde den 5 april 1992 utropa sig som en självständig stat trots de serbiska protesterna och därmed var kriget ett faktum (Utrikespolitiska institutet, 2017). Koncentrationsläger upprättades, civilbefolkning dödades, kvinnor utsattes för systematiska våldtäkter, etnisk rensning utfördes och tusentals människors tvingades på flykt (Malcolm, 1996: 245). Kriget pågick i tre och ett halvt år och är det blodigaste kriget i Europa sedan andra världskriget med minst 100 000 döda och hälften av landets befolkning på flykt. Det internationella samfundet har kritiserats för sitt icke-agerande och de misslyckade försök som gjordes för att få ett slut på kriget, FN-styrkor stod handfallna (Utrikespolitiska institutet, 2017). Efter folkmordet i Srebrenica kom krigets vändpunkt då NATO slutligen bombade de vacklande serbiska styrkorna (Malcolm, 1996: 264, 266). Det hade pågått fredsförhandlingar under hela krigsperioden utan framgång men den 21 november 1995 bekräftades ett fredsavtal mellan Bosnien-Hercegovina, Kroatien och Serbien efter häftiga förhandlingar på en flygbas i Dayton, Ohio. Fredsuppgörelsen fick namnet Daytonavtalet (Malcolm, 1996: 268).

2.2 Politiskt system

Daytonavtalet som slöts 1995 fick slut på kriget men delade även in landet i två självstyrande delar, den serbisk dominerade Republika Srpska och den kroat- och bosniakdominerade Federationen Bosnien och Hercegovina. Utöver de två entiteterna finns ytterligare ett distrikt vid namn Brčko som formellt är en del av de båda entiteterna men ändå utgör en egen kommun (Utrikespolitiska institutet, 2017). De tre folkgrupperna serber, kroater samt bosniaker betecknas i landets konstitution som konstituerande folk. Bosnien-Hercegovina har ett av världens mest komplicerade politiska system med; trehövdat presidentråd, regering på statsnivå, regering för vardera entitet, president och parlament i båda entiteter. Vidare finns det även regering och folkförsamling i Federationen Bosnien och Hercegovinas 10 kantoner och 142 kommuner (Sveriges Ambassad, Sarajevo, u.å. och Bose, 2002: 60-61). Landets högsta organ är presidentrådet som består av tre personer, en från varje konstituerande folkgrupp. Var åttonde månad roterar ordförandeskapet mellan de tre valda representanterna. För att kontrollera att det fredsavtal som slöts i Dayton 1995 efterföljs utseddes en höge representant, denne har bland annat mandat att stifta och riva upp lagar som inte följer Daytonavtalets förordningar (Sveriges Ambassad, Sarajevo, u.å.).

Fredsavtalet i Dayton fick slut på kriget men medförde även en politisk och administrativ struktur av landet som cementerade skillnaderna mellan de tre konstituerande folken. De etniska motsättningar som ledde till kriget fortsätter att prägla landet och den politiska utvecklingen (Sida, 2017). Det politiska klimatet domineras av nationalistiska partier som låter landets generella utveckling stå tillbaka till förmån för den egna folkgruppens intressen. Till följd av utformningen av det politiska systemet har de tre konstituerande folken vetorätt och kan därmed blockera viktiga reformer (Utrikespolitiska institutet, 2017).

2.3 Ekonomi och arbetslöshet

Bosnien-Hercegovina är ett av Europas fattigaste länder (Globalis, 2013). Näringslivet är i behov av att moderniseras och det är stor efterfrågan på utländska investerare (Utrikespolitiska institutet, 2017). Problematiken med moderniseringsprocessen av landet ligger i att utländska investerare skräms bort till följd av utbredd korruption, politisk instabilitet och tung byråkrati (Globalis, 2013). Detta medför att arbetslösheten är utbredd och en stor del av landets befolkning lever under fattigdomsgränsen (Utrikespolitiska institutet, 2017). Bosnien-Hercegovina har en arbetslöshet på 25,8 % och en ungdomsarbetslöshet på 67,5 % (The World Bank, 2017). Remitteringar, det vill säga bosnisk diaspora som sänder pengar till släktingar i landet, utgjorde 2016 nästan 11,05 % av landets totala BNP vilket är en av de högsta siffrorna i Europa (Country economy, u. å.).

2.4 Korruption

Korruptionen är utbredd och skenande i nästan alla samhällssektorer (Freedom House, 2017). Enligt Transparency International rankas Bosnien-Hercegovina på plats 91 av 180 på en lista över världens mest korrupta länder. På en skala mellan 0-100 där 0 betyder att landet är ”very corrupt” och 100 är ”very clean” får Bosnien-Hercegovina 38 (Transparency International, 2018). Bosnien-Hercegovinas skenande korruption har väckt uppmärksamhet hos så väl landets medborgare som det internationella samfundet. Under de senaste åren har landet genomfört ett antal reformer för att minska korruptionen och ta kontroll över problemet, dessa reformer har dessvärre visat sig vara ineffektiva då brist på politisk vilja att bekämpa problemet förhalar processerna (Transparency International, 2018). Trots att missnöjet mot korruptionen i landet är utbredd så är det svårt för invånarna att ställa sig utanför systemet och protestera. Invånarna är införstådda i systemet och vad som krävs av dem, exempelvis att de lämnar ett kuvert med pengar till läkaren för att bli beviljad

rätt sorts vård eller att de betalar för att snabba på administrativa processer. 67 % av Bosnien-Hercegovinas invånare upplever att den offentliga sektorn är korrupt (UNODC, 2011: 3-4).

3. Tidigare forskning

3.1 Brain drain

Brain drain är ett ämne som avhandlats i många olika forum och därmed finns det mycket tidigare forskning att ta del av. Det som har varit problematiskt för mig i genomförande av min forskningsöversikt är det begränsade material för just mitt valda land, Bosnien-Hercegovina. För att komma runt problematiken har jag valt att studera brain drain ur ett europeiskt perspektiv för att vidare studera ämnet ur ett regionalt perspektiv med fokus på Östeuropa.

Alessio Emanuele Biondo (2012) beskriver brain drain som ett uttryck för välutbildade arbetstagare som lämnar sina hemländer till förmån för att söka mer lovande möjligheter utomlands. Om man studerar detta ur ett makroekonomiskt perspektiv fokuserar man ofta på konsekvenserna av förflyttningen av humankapital och den ekonomiska påverkan denna förflyttning har på sändarlandets utveckling. Ur ett mikroekonomiskt perspektiv fokuserar man på enskilda element som kan påverka individens beslut, exempelvis karriärmöjligheter.

Jacques Gaillard, Anne-Marie Gaillard och Venni V. Krishna (2015) samt Frédéric Docquier och Hillel Rapoport (2012) beskriver utvecklingen begreppet brain drain har gjort från 60-talet till 90-talet. På 60-talet nämndes brain drain oftast i välfärdsanalyser och de tidiga diskussionerna kring ämnet påvisade då att brain drain hade en relativt neutral påverkan på sändarländerna och betonade fördelarna med fri migration för världsekonomi. Under 70-talet fokuserades det på den välutbildade befolkningen som emigrerade från hemlandet och dennes roll i samhället då de bidrog till att öka den globala ojämlikheten då de mer välutvecklade länderna blev rikare på bekostnad av utvecklingsländerna. Under 90-talet fick begreppet en mer positiv beskrivning. Brain drain skulle ses som en möjlighet för hemlandets utveckling då fokus skulle ligga vid de kunskaper och erfarenheter som de välutbildade arbetstagarna skulle återkomma med till hemlandet. Dessa kunskaper och erfarenheter skall ses som en möjlighet för utvecklingsländerna att dra nytta av, även så kallad brain gain.

Gillian Brock (2015) menar att problematiken kring brain drain uppstår i ojämlikheten mellan länder. Skillnaderna bidrar till att vissa länder inte kan ge tillräckligt bra möjligheter för medborgarna att utvecklas inom landet. Detta är problematiskt ur flera synsätt, framförallt med fokus på global rättvisa. Den migration av högutbildade medborgare i utvecklingsländer som sker idag skadar utvecklingen och uppbyggnaden av viktiga samhällsinstitutioner då det är medborgarna som utgör stommen i själva institutionsbyggandet. Högutbildade medborgare är nästintill oumbärliga i utvecklingen och utan den gruppen medborgare så stannar utvecklingen av landet. Andra negativa konsekvenser av migration av högutbildade medborgare är; skatteförluster, begränsad kunskapsöverföring och minskade inkomstnivåer.

Elvira Nica (2013) beskriver även hon likt Gillian Brock (2015), förhållandet mellan brain drain och fattigdom och hur brain drain påverkar länders generella utveckling. När välutbildade medborgare lämnar hemlandet till förmån för länder med bättre möjligheter försätts landet i en obalans där avsaknaden av humankapital försvårar landets möjligheter till utveckling. Det är en ojämn fördelning mellan fördelarna och nackdelarna av en global migration och det är utvecklingsländerna som i större utsträckning drabbas av nackdelarna av brain drain. Fernando R. Tesón (2008) beskriver hur brain drain mestadels sker från utvecklingsländer till rikare länder och hur det påverkar ländernas utveckling. Orsaken till uppkomsten av brain drain härleds ur efterfrågan av högutbildade arbetare till de kunskapsbaserade ekonomierna. Den höga efterfrågan av arbetskraft skapar stora löneskillnader mot de mindre ekonomierna som attraherar välutbildade människor globalt. Tesón påpekar även att incitamentet för att lämna sitt hemland inte endast behöver vara ekonomiska. Tesón beskriver hur brain drain traditionellt har setts som en förbannelse för utvecklingsländerna då brain drain är dåligt för de medborgare som blir kvar i landet efter att den utbildade befolkningen lämnat landet och förlusten av humankapital underminerar länders ekonomiska utveckling. Med avstamp i den beskrivningen av brain drain vill Tesón undersöka brain drain ur ett normativt perspektiv. Tesón menar att det för mesta inte är något orättvist med brain drain, varken för personen som migrerar, sändarlandet eller mottagarlandet. Det Tesón påstår är att det finns mycket lite bevis för att brain drain skadar den efterlämnade befolkningen samt att om brain drain eventuellt skulle skada de efterlämnade så är den skadan långt ifrån förödande för landet och befolkningen. Tesón menar även att brain drain effektivt fördelar resurser då det gynnar människan globalt.

Tesón anser även att det är viktigt att undersöka begreppet självvägande i diskussionen kring brain drain. Låt säga att den efterlämnade befolkningen blir påverkad av att välutbildade lämnar landet så har ändå staten inte någon rätt att göra anspråk på den del av befolkningen som valt att lämna landet då dessa personen har självbestämmande över sina egna val. Tesón menar att det är viktigt att reflektera kring självvägande och självbestämmande då det pågår en diskussion om de välutbildades roll som argumenterar för att de har en skyldighet att bistå i utvecklingen av hemlandet.

3.2 Brain drain - europeiskt perspektiv

Vidare kan man även diskutera brain drain ur ett europeiskt perspektiv. D'artis Kancs och Julda Kielyte (2010) undersöker migrationen av högutbildade från öst till väst och påverkan på de långsiktiga tillväxtpöjligheterna i Östeuropa tillföjljd av det. På kortsikt finner de bevis för att migration av den högutbildade befolkningen minskar nationernas humankapital som behövs för att öka konkurrenskraften. Denna förlust bidrar till att öka klyftan mellan öst och väst.

Även Nocleta Maria Ienciu och Ionel-Alin Ienciu (2015) problematiserar situationen i Central- och Östeuropa likt Kancs och Kielyte (2010). Invånarna i regionen väljer att söka sig bortom regionen till mer utvecklade länder som kan ge dem en ökad känsla av trygghet för framtiden, uppskattning för sitt arbete samt ekonomiska fördelar. Tillföjljd av att länderna i Central- och Östeuropa inte har samma möjlighet till att investera i utvecklingen eller i bevarandet av regionens humankapital väljer högutbildade arbetstagare att lämna regionen till förmån för västra eller norra Europa. Jessica Guth och Bryony Gill (2008) fokuserar även dem på Central- och Östeuropa och har studerat motivet till varför polska och bulgariska doktorander har valt att lämna regionen för Västeuropa. De unga och högutbildade är de arbetstagare som har högst benägenhet att flytta och förlusten av dem kan ha en negativ påverkan på den långsiktiga utvecklingen av Central- och Östeuropeiska länder.

Marijs Van Der Wende (2015) studerar likt Guth och Gill (2008) doktorander och forskares inställning till migration och mobilitet och även han beskriver en oro över det kunskapskluster som skapas tillföjljd av förflyttningar från Central- och Östeuropa till väst. Det generella synsättet är att attrahera internationella talanger för att kunna försäkra sig om att landet har en ledande roll inom forskning och innovation. Därmed är det viktigt för länder att utveckla initiativ som lockar till sig internationella aktörer som väljer att emigrera till landet. Förflyttningarna har tidigare beskrivits som brain circulation, det vill säga att forskarna är mobila och rör sig mellan olika platser. Det Van

Der Wende ser idag är hur brain circulation ändrat skepnad till brain drain vilket skapar en koncentration av humankapital i vissa områden och regioner utan större mobilitet. Förutom förflyttningar från Central- och Östeuropa problematiserar Van Der Wende även migrationen från Sydeuropa.

Laura Bartolini, Ruby Gropas och Anna Triandafyllidou (2016) går djupare in på migrationen från Sydeuropa med avstamp i den ekonomiska krisen år 2007, som framförallt drabbade Italien, Spanien, Portugal och Grekland. Till följd av krisen har unga, välutbildade och talangfulla medborgare i de krisdrabbade länderna valt att flytta till andra länder med högre livskvalitet och karriärmöjligheter. Vissa av dem har självmant valt att lämna sitt hemland, medan andra inte har haft något annat val. Att lämna sitt hemland kan ses som ett kritiskt ställningstagande mot hemlandets begränsningar men även som ett rationellt beslut för att förbättra de ekonomiska förutsättningar samt möjligheten till personlig utveckling. Att migrera handlar ofta om att förbättra sin livssituation oavsett om det handlar om utbildning, arbete, ekonomi eller personlig utveckling.

Även Lois Labrianidis och Nikos Vogiatzis (2013) undersöker migration av högutbildad arbetskraft under den ekonomiska krisen med fokus på Grekland. Humankapital spelar en kritisk roll i ett lands utveckling. De mest välutvecklade OECD-länderna är de länder som betecknas som kunskapsbaserade ekonomier. Likt Bartolini, Gropas och Triandafyllidou (2016) finner Labrianidis och Vogiatzis (2013) bevis för att den vanligaste orsaken till migration är möjligheten till förbättrade karriärmöjligheter. Fokus låg vid utsikter och möjligheter för arbete samt möjligheter till att vidareutbilda sig och uppdatera sina kunskaper. Labrianidis och Vogiatzis fann att man inte drevs av ekonomiska mål. I diskussionen kring begreppet brain drain talas det även ofta om brain gain, det vill säga att högutbildad arbetskraft återkommer till hemlandet med nya kunskaper och erfarenheter efter en tid utomlands. Labrianidis och Vogiatzis undersökte även inställningen till ett eventuellt återvändande och de greker som en gång valt att lämna landet fann inte något större intresse i att återvända.

3.3 Brain drain - regional översikt

Efter att ha studerat brain drain ur ett europeiskt perspektiv med exempel från Central- Öst- och Sydeuropa följer en regional översikt. Då det finns begränsat material för Bosnien-Hercegovina har jag fått studera exempel från Albanien och Serbien. Då länderna tillhör Balkan vill jag tro att det

kan belysa situationen i Bosnien-Hercegovina, eftersom länderna i regionen står inför liknande utmaningar.

Etleva Gërmenji och Lindita Milo (2011) undersöker i sin artikel hur migrationen av högutbildade arbetare har påverkat Albanien utveckling. Under de två senaste decennierna har migrationspolitiken i mer utvecklade länder ändrats till fördel för högutbildade migranter, då migranterna inte bara bidrar med ekonomiska fördelar utan även integreras enkelt i samhället. Detta har resulterat i en markant ökning av högutbildade som väljer att migrera. Konsekvenserna av denna förlust är inte endast ekonomiska utan även politiska och sociala. Push-faktorer i Albanien har varit utbredd fattigdom och hög arbetslöshet men även politiska och ekonomiska kriser. Pull-faktorer har varit signifikanta löneskillnader mellan Albanien och EU-grannländerna, efterfrågan av billig arbetskraft samt förutsättningar till personlig utveckling och bättre framtidsmöjligheter. Det som särskiljer Albanien från andra länder är att trots att landet förlorade mycket humankapital under de tre stora migrations perioder under 1990-talet så har humankapitalet under 2000-talet inte minskat. Resultatet tros bero på de ökade investeringar som gjorts i universitetsutbildningar sedan år 2000, vilket har resulterat i en avsevärd ökning av antalet albanska studenter inskrivna vid högre utbildning. Utan empiriskt bevis kan man dock inte fastställa migrationens påverkan på det ökade humankapitalet inom landet. Det som försvårar Gërmenji och Milos forskning är avsaknaden av statistik över migration från landet. Albanien för inte systematisk data över antalet personer som migrerar från landet per år och den första officiella statistiken presenterades först år 2000. Det finns inte heller officiell data över antalet högutbildade som lämnat landet. Avsaknaden av statistik, data, kvalitativ och kvantitativ forskning försvårar utvecklingen av riktlinjer för kapacitetsutveckling i landet.

Lisa Arrehag, Örjan Sjöberg och Mirja Sjöblom (2009) undersöker migrationen från Albanien men likt Gërmenji och Milo (2011) har även de svårt att undersöka migranternas motiv till att lämna landet till följd av bristfällig data. Utan systematisk information om antal personer som migrerar och motiven bakom är det svårt att undersöka hur migrationen påverkar landet. Trots allt så innebär migration både kostnader och fördelar för ursprungslandet. Remitteringar och brain gain är två eventuella positiva sidoeffekter av migration som kan bidra till att utveckla landet. Det Arrehag, Sjöberg och Sjöbloms forskning visar är att huvudanledningen till att migrera är hög arbetslöshet och ekonomiska svårigheter. Det finns ingen tydlig korrelation mellan utbildningsgrad samt status

på arbete i mottagarlandet. Trots att utbildningsnivå på migranter från Albanien är relativt hög så karakteriseras migranternas arbeten som okvalificerade arbeten med låg status.

Ivan Đekic (2015) diskuterar utvecklingen av humankapital i Serbien. Humankapital definieras som en uppsättning kunskaper och färdigheter som bidrar till ett lands arbetsproduktivitet som gynnar landets utveckling. Humankapital är en av nyckelfaktorerna till ekonomisk och social utveckling inom ett land och bidrar till ökad ekonomisk tillväxt och ökad produktivitet. Högutbildad arbetskraft bidrar till att stärka ett lands konkurrenskraft. I Serbiens fall har en stor del av landets humankapital gått förlorad, bland annat till följd av hög arbetslöshet och ett försämrat utbildningssystem, men även till följd av massmigration av högutbildad arbetskraft. Förlusten av högutbildad arbetskraft påverkar inte bara landets humankapital och tillgången på kvalificerad arbetskraft utan även ekonomiskt. Staten förlorar ekonomiskt på de investeringar som landet gjort i de medborgare som väljer att lämna landet efter avslutade studier. Đekic beskriver vikten av tillgången till humankapital för ett lands möjligheter till utveckling i en konkurrensutsatt globaliserad värld och hur förlusten av det påverkar landet negativt, vilket är fallet i Serbien.

4. Teori

4.1 Push- och pull-faktorer

1889 presenterade Ernest George Ravenstein "The Laws of Migration", Ravenstein förundrades över att migration pågick världen över utan några "lagar och regler" kring de bakomliggande motiven och migrationsprocessen (Lee, 1966: 47). Ravenstein utformade sju migrationslagar, exempelvis, att de flesta migranter flyttar endast en kort distans och oftast till stora städer (Bodvarsson & Van den Berg, 2009: 30). Med "The Laws of Migration" fastslog Ravenstein att migrationsprocessen styrdes av push- och pull-faktorer. Ogynnsamma faktorer som motiverar människor att migrerar definieras som push-faktorer och gynnsamma faktorer beskrivs som pull-faktorer (Lee, 1966: 48).

1966 presenterar Everett Lee en utvecklad migrationsteori i artikeln "A Theory of Migration". Lee har utgått ifrån Ravensteins idéer om push- och pull-faktorer och har vidare anpassat dem till det moderna samhällets utveckling med motivet att försöka förklara varför människor väljer att migrera (Lee, 1966: 48). Lees teori bygger på fyra påverkande faktorer till migration; faktorer associerade

med ursprungsorten, faktorer associerade med den nya orten, mellanliggande hinder samt personliga faktorer. Utifrån dessa fyra faktorerna har Lee skapat en modell som förtydligar migrationsprocessen (Lee, 1966: 50).

I alla miljöer finns det positiva och negativa faktorer som påverkar människors inställning till platsen de befinner sig på eller platsen de skall flytta till, Lee beskriver dessa faktorer som plus och minus. Förutom plus- och minusfaktorer finns det även faktorer som inte påverkar människan alls, en nollfaktor. De negativa faktorerna är så kallade push-faktorer och kan exempelvis vara arbetslöshet, korruption, politiska oroligheter eller politisk förföljelse. De positiva faktorerna är så kallade pull-faktorer, det vill säga något som bidrar till att locka till sig migranter. Pull-faktorer kan vara högre löner, bättre livskvalitet och goda utbildningsmöjligheter. Mellanliggande hinder innebär de faktorer som finns mellan hemorten och den nya orten. Det kan vara faktorer som påverkar en eventuell flytt, exempelvis familj och vänner, migrationspolitik, distans och ekonomiska förutsättningar. Personliga faktorer syftar till individuella drömmar och preferenser, livsstadier, kunskap och medvetenhet (Lee, 1966: 50-51). Det är viktigt att förstå att plus, minus och nollfaktorerna är individuella för alla människor. I och med denna individualistiska inställning är det svårt att specificera de exakta anledningarna till migration som gäller för alla migranter (Lee, 1966: 50).

4.2 Neoklassisk ekonomisk teori

I ett neoklassiskt teoretisk ramverk drivs migration av löneskillnader mellan världens länder och ur detta teoretiska ramverk kan man förstå migrationens uppkomst i makro- och mikronivåer.

4.2.1 Makronivå

Neoklassiskt makroperspektiv var ett av de tidigaste teoretiska ramverken som utvecklades för att förklara arbetskraftsmigration. I ett makroperspektiv ses migration som ett resultat av geografiska skillnader mellan utbud och efterfrågan i länders arbetskraft samt löneutveckling (Castles, de Haas & Miller, 2014: 29, Massey, 2001: 9829 och Solimano, 2010: 24-25). Skillnaderna kan både existera på internationell samt nationell nivå (landsbygd/stad). Den främsta orsaken till arbetskraftsmigration är löneskillnaderna mellan sändar- och mottagarländerna, vilket innebär att en eliminering av löneskillnader skulle resultera i att migration av arbetstagare och andra migranter

skulle upphöra (Karpestam & Andersson, 2013: 13-14). Teorin föreslår att arbetskraftsmigrationen förflyttar sig från kapitalsvaga områden med en stor arbetskraft till kapitalstarka områden med en liten arbetskraft samt att högutbildade arbetstagare förflyttar sig från det ena området till det andra för att få högre avkastning på deras färdigheter, vilket påverkar tillgången på humankapital. I och med denna process förväntas kapitalet förflyttas i motsatt riktning, vilket kommer att resultera i en konvergens av lönenivåerna (Castles, de Haas & Miller, 2014: 29). Arbetsmarknaden är den huvudsakliga mekanismen som påverkar internationell migration, övriga marknader har i övrigt mycket lite påverkan. Ur ett makroekonomiskt perspektiv är migration en essentiell faktor till länders utveckling, enligt neoklassiska tillväxtmodeller finns det tre källor till tillväxt; teknisk utveckling, kapitalackumulering samt ackumulering av arbetskraft (Karpestam & Andersson, 2013: 13-14).

4.2.2 Mikronivå

Mikroperspektivet skiftar fokus från marknaden till individen. På mikronivå är individen en rationell beslutsfattare som genom kostnadsanalyser fattar beslut om att antingen migrera eller bo kvar beroende på var individen får tillbaka högst avkastning på sina förmågor (Fussell, 2012: 4). Neoklassisk teori förutsätter att individer är rationella, riskneutrala samt att de strävar efter att nyttomaximera deras val, vilket ofta syftar till att människor vill maximera sin inkomst. Rationella individer väljer att migrera efter att ha beräknat kostnader och fördelar vilket då har resulterat i en positiv nettoförändring till följd av migration. Ur ett mikroperspektiv handlar det om att individens rationella val och uppskattning av kostnader och fördelar resulterar i en större avkastning på annan ort, vilket i sin tur ger incitament för individen att migrera (Castles, de Haas & Miller, 2014: 29-30). På mikronivå fördjupas de argument som förs på makronivå, det vill säga att migration orsakas till följd av skillnader i löne- och sysselsättningsnivåer samt att migranterna *förväntar* sig högre löner i mottagarlandet. Individer migrerar när lönenivåerna är högre på annan ort än i hemorten (Karpestam & Andersson, 2013: 13-14). Todaro (1969) samt Harris och Todaro (1970) är två forskare som bidragit till utvecklingen av mikronivån genom att försöka förklara migrationen från landsbygd till stad, vilket vidare kan appliceras på internationell migration. Harris och Todaro (1970) menade att migrationen inte drivs av löneskillnader mellan regioner, utan de *förväntade* löneskillnaderna (Harris och Todaro, 1970: 127-128). För att illustrera detta påståande; en individ överväger att migrera för att öka sin inkomst, om personen jämför fördelarna med att migrera gentemot kostnader och fördelarna är övervägande så kommer personen ifråga att migrera. Detta

exempel kan vidareutvecklas med faktorer som kan komma att påverka personen beslut om att migrera. Sannolikheten för goda möjligheter till anställning i kombination med låga kostnader för migrationsprocessen resulterar i höga incitament för individer att migrera (Karpestam & Andersson, 2013: 13-14). Larry A. Sjaastad (1962) beskriver hur migration ses som en form av investering i individers humankapital. Människor flyttar dit de kan vara som mest produktiva och få störst utdelning för sitt arbete. Migration är en investering som kostar, men så länge den förväntade avkastningen är större än kostnaderna så kommer människor välja att migrera (Sjaastad, 1962: 84-86).

Den neoklassiska ekonomiska modellen har kritiserats för sina förenklade antaganden. Individer är inte homogena och alla har olika karakteristiska förutsättningar som påverkar individens möjlighet till att migrera. Flertalet försök har genomförts för att skapa en ökad heterogenitet kring individerna i de neoklassiska modellerna. George Borjas (1987) är en av dem som bidragit till utvecklingen. Borjas menar att både inkomstfördelningen i ursprungslandet och mottagarlandet påverkar migrationen. En ojäm inkomstfördelning innebär vanligtvis hög ekonomisk avkastning för utbildning. Om inkomstfördelningen är mer ojäm i mottagarlandet än i sändarlandet skapas det ett ”positivt urval” av migranter. Det vill säga, de migranter som söker sig till landet har högre utbildning samt bättre kvalifikationer, vilket resulterar i en negativ påverkan på sändarlandet (Karpestam & Andersson, 2013: 14-15). Borjas påvisar att människor har olika förutsättningar för att migrera, så som färdigheter och utbildning. Migrationsbeslutet grundar sig därmed på hur migranten uppfattar att dennes förutsättningar kommer att gynnas av att migrera och etablera sig på en ny arbetsmarknad. Det vill säga migrationsbeslutet beror inte endast på ekonomiska skillnader länderna mellan utan även var migranten skulle passa in med de förutsättningar och tillgångar denne besitter (Bodvarsson & Van den Berg, 2009: 40). Ytterligare kritik har även riktas mot antagandet att individer migrerar så länge de förväntar sig en högre inkomst, utan att ta hänsyn till människors riskbedömning. Att migrerar är förenat med både risker och möjligheter. Individers risktagande spelar en stor roll i migrationsprocessen då individen kan välja att inte migrera på grund av risker även om individen förväntas få högre löner. Detta scenario ges inte uttryck för i de neoklassiska modellerna (Karpestam & Andersson, 2013: 15).

5. Metod och material

5.1 Val av metod

Att samtala med människor och ställa frågor är en av de mest vanliga metoderna inom samhällsvetenskapen för att samla in forskningsmaterial (Esaiasson et al., 2017: 235). Jag har valt att använda mig av en kvalitativ intervjumetod för att besvara mina frågeställningar. Frågor som framförallt rör människors upplevelser, erfarenheter samt deras syn på deras verklighet kan med fördel besvaras med hjälp av kvalitativa studier då man vid dessa studier är intresserad av att beskriva, förklara och tolka olika värden (Ahrne, 2011: 10-12). Jag har valt att genomföra en respondentundersökning, vid en sådan form av undersökning är det svarspersonerna själva och deras upplevelser och tankar som är studieobjekten (Esaiasson et al., 2017: 235-236). Jag har valt att genomföra samtalsintervjuundersökningar. Vid samtalsintervjuer finns det antingen ett antal färdigt uppsatta frågor eller teman som respondenten skall besvara, dessa frågor kan vara mer eller mindre strukturerade. Fokus ligger vid hur dialogen mellan intervjuaren och respondenten ter sig, ordningsföljd och formuleringar kan ändra sig under samtalsgången. Syftet med en samtalsintervju handlar ofta om att kartlägga människors uppfattningar om särskilda frågor och ämnen, det är inte personerna bakom tankarna som står i centrum utan de olika tankeuppfattningarna (Esaiasson et al., 2017: 237).

5.2 Urval

Min forskningsfråga är ställd för att undersöka varför välutbildade ungdomar väljer att lämna landet, därför vill jag intervjua universitetsstuderande ungdomar alternativt yrkesverksamma ungdomar med universitetsexamen. Eftersom intervjuerna genomfördes på plats i Bosnien-Hercegovina var mitt kontaktnät begränsat och jag fick därför arbeta utifrån ett så kallat snöbollsurval, det vill säga att en respondent pekar vidare på nästan respondent och så vidare (Esaiasson et al., 2017: 267). Jag valde att begränsa mig till nio intervjuer, då bearbetningen av materialet är tidskrävande och jag upplevde att jag inte hade hunnit bearbeta ytterligare material inom den satta tidsperioden (Ryen, 2004: 86). En kritisk reflektion av mitt urval är den ojämna könsfördelningen av de nio samtalsintervjuerna, jag lyckades endast att intervjua tre kvinnor. Den snedvridna könsfördelningen av mina samtalsintervjuer beror på att jag fick flera sena avbokningar av inplanerade intervjuer med kvinnor, med motiveringen att de inte kände sig bekväma med att bli intervjuade på engelska och därmed inte längre ville delta. Inför kommande intervjuer i framtiden vill jag tro att användandet av tolk kan komma till stor användning i dessa situationer. Målet med

mitt urval var att genomföra tio intervjuer med jämn könsfördelning, tyvärr misslyckades jag med detta.

5.3 Intervjustrategi

Inför samtalsintervjuerna konstruerade jag min intervjuguide som innehöll frågor som var strukturerade i ett antal teman. Vid utformningen av intervjuguiden är det viktigt att både tänka på innehåll och form, det vill säga att man knyter an till frågeställningen samt att man ser till att skapa en dynamisk situation för att få samtalet att bli så levande som möjligt (Esaiasson et al., 2017: 273-274). Intervjuerna var semistrukturerade och jag arbetade med att konstruera så lättförståeliga frågor som möjligt med tydliga teman, intervjuguidens viktigaste frågor hade samtliga en deskriptiv karaktär och jag försökte att minimera antalet *varför-frågor* då jag ville ha en avslappnad dialog. Intervjuguiden var utformad på så sätt att intervjuerna inleddes med ett antal frågor av enklare karaktär, så kallade uppvärmningsfrågor. Dessa frågor hjälpte till att skapa en kontakt mellan intervjuaren och respondenten och bidra till en avslappnad stämning (Esaiasson et al., 2017: 274). Vidare ledde intervjuguiden in på de tematiska frågorna som var av svårare karaktär, dessa teman ändrade ordning efter att jag genomfört ett antal intervjuer då jag upplevde att viktiga teman mot slutet inte hann behandlas i lika stor utsträckning som de övriga till följd av tidsbrist.

5.4 Genomförande

Samtliga intervjuer ägde rum på en plats vald av respondenten för att på så sätt få personen att känna sig bekväm, i de flesta fall genomfördes intervjuerna på ett café. Intervjuerna differentierade i tid, den kortaste tog cirka 15 minuter och den längsta 75 minuter. Intervjun som tog 75 minuter var den första intervjun jag genomförde och jag lät respondenten sväva ut i långa utläggningar och hade svårt att avbryta när jag upplevde att han inte höll sig till ämnet. Intervjun som tog cirka 15 minuter var den totala motsatsen, jag hade stora problem med att få min respondent att utveckla sina svar trots att jag ställde följdfrågor. Respondenten tydliggjorde innan vi påbörjade intervjun att hon inte kände sig helt bekväm med att tala engelska och detta bidrog till att jag inte ville pusha respondenten. Min fokus låg vid att få min respondent att känna sig bekväm och lugn och därmed fick jag ta ett steg tillbaka och acceptera situationen. Övriga intervjuer hölls inom den satta tidsramen på 30-45 minuter.

5.5 Bearbetning och analys

Efter varje genomförd intervju skrev jag ner mina tankar kring intervjun, förslag till vad jag kan göra bättre till nästan gång och frågor som uppstått. Samtliga intervjuer spelades in med bandspelare med respondenternas godkännande. Efter jag genomfört en intervju så transkriberades respondenternas svar, detta var tidsödande och ett krävande moment. Transkriberingen är ett viktigt moment i bearbetningsprocessen eftersom det är i den processen man kan urskilja olika nyanser i respondenternas svar (Esaiasson et al., 2017: 278). När samtliga intervjuer var transkriberade gick jag igenom svaren för att söka efter de teman och svar som jag ville undersöka.

För att bearbeta mitt empiriska data använder jag mig av en tematisk analys. Det är en analysmetod som används för att identifiera, analysera och rapportera teman/mönster inom materialet. En av fördelarna med den tematiska analysen är flexibiliteten som kännetecknar modellen vilket bidrar till att metoden är väldigt användbar. För de forskare som innehar ingen eller mycket lite erfarenhet av kvalitativ forskning är tematisk analys en god ingång (Braun & Clarke, 2006: 78-79). Tillvägagångssättet för att genomföra en tematisk analys kan sammanfattas i sex punkter; bekanta sig med empirin, koda empirin, söka efter teman, granska teman, beskriva och namnge teman samt sammanställa en rapport utifrån valda teman (Braun & Clarke, 2006: 87).

5.6 Begränsningar och observationer

I och med att min intervjuguide var semistrukturerad gav detta större utrymme för tolkning, vilket var något jag eftersträvade då jag försökte att minimera känslan av ”läxförhör” och uppmuntra till ett dynamiskt samtal. Det jag upptäckte under intervjuprocesserna var hur svårt det var för mig som intervjuare att kontrollera gränsen mellan dynamiskt samtal och personliga berättelser utan betydelse för undersökningen. Jag upplevde att jag växte in i rollen som intervjuare under tidens gång men under de första intervjuerna var det svårt för mig att faktiskt ta mig mod till att avbryta när personen frångick ämnet. Som sista fråga i intervjuguiden frågade jag mina respondenter om de hade några kommentarer och ett flertal gånger fick jag en kommentar om att mina frågor hade fått dem att reflektera över saker som de aldrig tidigare funderat över. Det kan bidra till en del av förklaringen till varför vissa respondenter hade svårt att svara på vissa frågor - då de aldrig tidigare hade reflekterat över situationen.

5.7 Etiska överväganden

Att genomföra samtalsintervjuer ställer högra krav på mig som intervjuare, jag som intervjuare tränger in i andra människors liv och måste därmed hela tiden ta ställning till olika etiska dilemman (Dalen, 2015: 9). Samtalsintervjun gränsar ständigt till det vardagliga samtalet och därmed är det absolut krav på att de personer som deltar i intervjun är medvetna om att de deltar i en vetenskaplig studie (Esaiasson et al., 2017: 267). I mina samtalsintervjuer har jag tagit särskild hänsyn till tre riktlinjer för etiska överväganden; krav på samtycke, krav på konfidentialitet samt informationskrav (Dalen, 2015: 25). Vid tid för intervjun gav jag respondenten ett brev med information om vem jag är, syfte med undersökningen, förtydligande av personens egen roll och rättigheter i undersökningen samt kontaktuppgifter till mig. Jag var noggrann med att förtydliga att respondenterna var anonyma genom hela undersökningen.

6. Resultat

För att redovisa mitt resultat har jag delat upp respondenternas intervjusvar i tre teman, utifrån de tre teman har jag vidare skapat undergrupper för att tydligt redovisa intervjusvaren. De tre teman är; tankar om livet i Bosnien-Hercegovina, tankar om livet utomlands och tankar om framtiden. Inom temat *tankar om livet i Bosnien-Hercegovina* behandlar jag svar som rör; det politiska systemet, korruption och nepotism, utbildning och arbetsmarknad. Temat kring *tankar om livet utomlands* behandlar svar som rör; ungdomarnas möjligheter, stabila system samt kulturella skillnader. Det sista temat rör *temat tankar om framtiden* och behandlar svar kring; drömmar, återvändande och Bosnien-Hercegovinas framtid.

6.1 Tankar om livet i Bosnien-Hercegovina

6.1.1 Politiskt system

Frågor under temat tankar kring livet i Bosnien-Hercegovina tog avstamp i den politiska situation som landet befinner sig i. Samtliga respondenter problematiserade det politiska systemet. Det var en kollektiv frustration och uppgivenhet som trädde fram i samtalet kring politik. Ungdomarna uppvisar mycket lite förtroende för det politiska systemet, inte bara enskilda politiker, utan hela etablissemangen. Politik ses som ett medel att nå rikedom och makt. Flera av respondenterna inledde svaren på mina frågor med att säga att de hatar politik och ville snabbt gå vidare till nästa

fråga, de är trötta att prata om samma gamla frågor om och om igen utan att det sker någon förändring. Respondenterna tror inte längre på politiken som en förändrade kraft.

... Jag är totalt opolitisk, men det jag kan säga är att detta land består av politiker som endast gått med i ett parti så att det kan få en fin bil, ett bra arbete till sina barn, ett fint hus och makt. (2)

... Det spelar ingen roll vem du röstar på, de är alla de samma. Innan valet så lovar politikerna oss allt, efter valet så tar det två år för dem att bilda en regering och efter det så rånar de oss under två års tid tills det är dags för nya val och allt börjar om igen. [...] Allt de gör är att ljuga och manipulera människor. (3)

... Vem har ens tre presidenter? [...] Ingenting kommer att hända de närmsta tio åren, hur ska man få tre presidenter att komma överens? Det är som att se tre barn slåss om en leksak och tillslut kommer leksaken att gå sönder. (9)

Jag ställde frågor om hur respondenterna upplever att det politiska systemet i landet påverkar dem i deras vardagliga liv och majoriteten av dem hänvisade till kontakten med myndigheterna. All kontakt med myndigheterna ses som en kamp utan slut där människor slussas mellan olika institutioner och myndigheterna gör allt för att försvåra saker för dig. Flera av respondenterna uttryckte en frustration över att ständigt känna sig motarbetade.

... Allt är politik. [...] För två år sedan skulle jag och två vänner öppna ett litet café och den administrativa processen tog sex månader. I sex månader gick jag och mina vänner runt och jagade papper mellan olika kontor. [...] Vi förlorade mycket energi i den processen så redan innan vi ens hade öppnat caféet var vi trötta och utmattade. Det sorgliga är att vi endast lyckades ha öppet i sex månader innan vi tvingades stänga ner. (4)

6.1.2 Korruption och nepotism

Korruptionen är utbredd inom landet och det är något som samtliga respondenter är väl medvetna om. Jag ställde frågor om anställningsmöjligheter i Bosnien-Hercegovina och respondenterna förklarade att det inte spelar någon roll vad du kan utan vem du känner. Kontakter och ett stort nätverk är viktigt för att få ett arbete och nepotismen är utbredd i landet. I samtalet kring vikten av

kontakter nämns begreppet ”Štela” flertalet gånger och jag får förklarat för mig att det är som en osynlig kraft som håller dig om ryggen, pushar dig framåt och bereder väg in i arbetslivet. ”Štela” kan lösa det mesta här i livet.

... Det spelar ingen roll hur mycket du arbetar och hur hårt du sliter, det enda som spelar roll är vad du heter och vem du har bakom din rygg. Du kan vara en toppstudent och en fantastisk läkare men om du inte har någon bakom dig som pushar dig, om du inte har ”Štela”, så kommer det inte spela någon roll. (1)

... Innan jag påbörjade min praktik var jag tvungen att gå till ett parti för att få tillåtelse från dem för att kunna ansöka om en praktikplats. Jag behövde gå till ett visst politiskt parti för att det partiet styr sjukhuset jag ville praktisera på, någon inom partiet skulle sedan prata med sjukhuschefen som skulle se till att jag fick en praktikplats på hans sjukhus. Vi har till och med ett uttryck för det här på vårt språk, vi kallar det för ”Štela”. (6)

I samtalen kring den utbredda korruptionen var det flera respondenter som ryckte på axlarna och konstaterade uppgivet att ”det bara är så”. Även om samtliga respondenter var emot korruption så är det svårt för dem att ställa sig utanför systemet. Korruptionen är så pass utbredd att den enda som drabbas av protesterna är personen ifråga som protesterar.

... Allt är korrupt här, det finns inte en chans för vanliga människor att få ett arbete på ett lagligt sätt. Du måste smutsa ner dina händer och arbeta för ett politiskt parti om du vill bli anställd, om du inte väljer sida så är du en outcast som kommer att få det väldigt svårt i livet. (9)

6.1.3 Utbildning

Utbildning präglas av politiska intressen och korruption. Klasskamrater kommer in på prestigeutbildningar tack vare kontakter och lämnar in blanka examensprov, men lyckas ändå få högsta betyg. Politiska partier styr universiteten och tillsätter professorerna. Likt många andra områden skapar utbildningssystemet stor frustration hos respondenterna, men de flesta av dem finner en tröst i sina egna kunskaper. Människor kan betala för en examen, men kunskap är ovärderligt.

... Det är så mycket orättvisa på universitetet, speciellt när det kommer till betyg. Även om du pluggar mycket så kommer du inte få rättvisa resultat för att professorn är styrd av pengar, makt och politik. [...] Om du är en person som inte kan hantera orättvisor så är det svårt att studera på universitet, speciellt för förstaårsstudenterna för de vet inte hur systemet fungerar. Men när du studerar ditt femte år så vet du hur systemet fungerar och vad som gäller och därmed vet du även att kunskap är det viktigaste för att bli en bra läkare och då blir det andra enklare att hantera. (2)

... Det jag vet är att jag måste ha kunskap för att kunna klara proven och att min kunskap är det enda som de inte kan ta ifrån mig. Jag vet att jag kommer vara en bra läkare med min kunskap och att de som klarade proven tack vare kontakter inte kommer att vara det, och det räcker för mig. (3)

6.1.4 Arbetsmarknad

Arbetslösheten är utbredd i landet och respondenterna förmedlar en uppgivenhet kring arbetsmarknaden. Att få ett arbete utan kontakter och ”Štela” är i princip omöjligt. Att bli medlem i ett politiskt parti öppnar upp dörrar till arbetsmarknaden vilket samtliga respondenter är medvetna om. Respondenterna som uttryckte att de hatade politik tvingas ändå bli politiskt involverade för att kunna få en anställning.

... Jag skulle inte säga att det är enkelt för mig att skaffa ett jobb för man måste ha människor bakom sig som pushar dig framåt, människor som har din rygg. Om du har den sortens människor bakom dig så kommer du få ett jobb direkt men om du vill ansöka om jobb på det lagliga sättet, utan kontakter, så tror jag att man får ansöka om jobb i tio års tid. (7)

... Om du vill ha ett arbete så måste du gå via de nationalistiska partierna, allt handlar om vilka kontakter du har. Jag har en vän som var en toppstudent, klassetta. Min vän ansökte om en tjänst på sjukhuset här i Tuzla men tjänsten gick till en person med sämre kvalifikationer. Denna person hade bättre kontakter än vad min vän hade. Sämre kunskaper men bättre kontakter, det är så det fungerar här. (8)

Samtalen kring arbetsmarknaden kom att handla om uppskattning. Respondenternas kunskaper och det arbete som de utför uppmärksammas inte. Flera av respondenterna beskriver hur de vill arbeta utomlands för där kommer de att bli respekterade för sitt arbete och samtidigt tjäna mer pengar.

Respondenterna beskriver ett systematiserat resursslöseri där välutbildade människor ger upp, varför skall man arbeta för någonting som endast motarbetar en? Att välja att lämna landet ses som en möjlighet till utvecklingen. I utlandet värderas du utifrån din kunskap, inte dina kontakter.

... Jag har studerat länge och jag har kunskap och i en normal situation så skulle du få belöning för det hårda arbete du utför. Här är det inte så, här kan du arbeta en livstid och aldrig få det du förtjänar. [...] Här kan du få ett jobb ute på landsbygden utan möjlighet till att påbörja din specialistutbildning på flera år, varför ska jag slösa bort min tid på det? Om jag studerar språk ett år och förbereder mig på det internationella testet så kan jag innan året är slut flytta och påbörja min specialistutbildning någon annanstans. Där får du en chans, här i Bosnien-Hercegovina tar de dina chanser ifrån dig. (3)

... Så som jag ser det så uppskattar de dig inte här. Varför ska man arbeta hårt för absolut ingenting här när man kan arbeta utomlands och få mer pengar och bli uppskattad för det arbete du utför. Du blir respekterad för det arbete som du gör samtidigt som du får möjlighet till att utveckla dig själv och dina kunskaper, det skulle aldrig hända här i Bosnien-Hercegovina. (7)

6.2 Tankar om livet utomlands

6.2.1 Möjligheter

I samtalen kring livet utomlands och vilka möjligheter det finns ställde jag frågor om förväntningar. Vad driver respondenterna att lämna Bosnien-Hercegovina? Flera av svaren tog avstamp i drömmen om ett bättre liv. Ett bättre liv kunde förklaras som högre lön, mer möjligheter, vidareutbildning, respekt/uppskattning och en trygghet i att leva i ett *normalt* land.

... Helt ärligt, jag vill bara ha ett bättre liv. Självklart vill jag tjäna mer pengar, men jag vill även få uppskattning för det arbete som jag gör. Här i Bosnien-Hercegovina så betalar de dig inte tillräckligt och de respekterar dig inte. (7)

... Min anledning till varför jag vill lämna landet är att jag vill ha ett bättre liv. Du behöver inte oroa dig över varje liten grej och oroa dig för att inte ha kontakter. Det stressar en och jag vill inte att mina barn skall växa upp i en sådan miljö.[...] Som jag sa, jag vill lämna landet för att få en

bättre utbildning. Jag vill lyckas i mitt yrke och skapa en finansiell stabilitet så att jag kan komma tillbaka hit och kanske öppna upp min egen klinik så jag kan hjälpa människor. (1)

Tyskland, Sverige, Storbritannien och USA benämns i samtalen som *normala* länder. Bosnien-Hercegovina beskrivs som det *onormala* och i den kontrasten uppstår en längtan. I de *normala* länderna så finns möjligheter att växa som människa och leva ett gott liv.

... Jag tycker om mitt land, jag har vänner och familj här men det räcker inte. Jag vill ha mer av livet, jag känner mig uttråkad här. [...] Livet i Tyskland är intressant, där kan jag tjäna och spara mer pengar och jag har mer saker att göra på fritiden. [...] Allt är bättre i Tyskland för där har du alternativ. Pengar är inte anledningen till varför jag lämnar, jag drömmer inte om Gucci och Prada. Jag vill ha möjligheten att göra saker, normala saker. Jag kan inte göra normala saker i Bosnien-Hercegovina för att det finns ingenting som är normalt här. (5)

Flera av respondenterna förtydligar att de inte känner sig särskild dragna till just ett specifikt land utan att de drivs av möjligheter. Att vara flexibel och anpassa sig efter utbudet karakteriserar flera av samtalen. Fokus ligger vid att komma bort från Bosnien-Hercegovina till något annat, och den platsen kan variera beroende på vart möjligheterna är som bäst.

... Vi är inte fixerade vi en specifik plats, om vi får bättre möjligheter till att förbättra vår levnadsstandard så kommer vi att flytta dit. Vi är äventyrliga. Jag tror det handlar om att kompromissa och funderar över anledningarna till varför man borde flytta dit. (2)

6.2.2 Stabila system

Jag ställde frågor om vad det är med vissa länder som lockar respondenterna att flytta dit. Ett återkommande tema var tryggheten i ländernas politiska system. Att växa upp i Bosnien-Hercegovina och i ett politiskt system som präglas av kaos och instabilitet har skapat en motreaktion hos respondenterna. Flera av dem uttryckte en längtan att leva i ett system med tydliga lagar och regler.

... Det bästa med Tyskland är systemet, de har ett bra system där allt bara fungerar. [...] Med systemet menar jag först och främst landets lagar och regler men också det faktum att

arbetstagarna är skyddade med lagar och regler. Så är det inte i Bosnien-Hercegovina, här kan arbetsgivaren göra precis vad de vill. (5)

... Tyskland är ett vackert land, det är rent och precist. Jag vet inte, du kan inte ens jämföra Bosnien-Hercegovina och Tyskland för att det är två totala motsatser. Jag gillar systemet, ordning och reda och mycket lagar, det är bra. Jag kommer att anpassa mig till systemet, du vet bosnier är väldigt anpassningsbara. (6)

6.2.3 Kulturella skillnader

Att flytta och lämna sitt hemland är inte ett enkelt beslut. Flera av respondenterna talade om en oro för de kulturella skillnaderna som skulle uppstå i och med flytten. Det är en stor kontrast att lämna det kaosartade Bosnien-Hercegovina och flytta till det strukturerade Tyskland. Även om flera av respondenter uppgav att de uppskattar alla lagar och regler samt det stabila systemen i Tyskland så skapar det även en oro, Tyskland har för mycket ordning.

... Jag kommer att sakna Bosnien-Hercegovina jättemycket och jag tror jag kommer ha svårt att anpassa mig till livet i Tyskland för jag har så starka band till mitt hemland. Jag har hört historier om att människor i Tyskland är arbetsnarkomaner och jag vet inte hur jag kommer att förhålla mig till det. Du vet, jag kan arbeta men efter arbetet så vill jag slappna av och ha ett socialt liv. (1)

... Det är det som är problemet, de har för mycket regler de är extrema. På ett sätt så är det bra men ibland är det överdrivet. Bosnien-Hercegovina är den totala motsatsen till Tyskland, här kan du göra precis vad du vill utan att någon bryr sig för ingen följer lagen. Det var väldigt svårt för mig att komma till Tyskland för jag är uppvuxen i ett land där jag kunde göra precis vad som helst när som helst. I Tyskland är det mer rök inte här, parkera inte där, gör inte si, gör inte så. Det är väldigt intressant, men jag är flexibel så jag anpassar mig. (5)

För stora skillnader i kultur och traditioner kan skapa problem som resulterar i att vissa länder väljs bort till förmån för länder som är mer lika Bosnien-Hercegovina. Detta för att anpassningsgraden skulle vara lägre och därmed underlätta hela migrationsprocessen.

... Jag har en vän i Tyskland som sa "varje löv som faller från träden har sin bestämda plats i Tyskland". Jag har hört att Tyskland är väldigt annorlunda gentemot Bosnien-Hercegovina, här kan du sitta och dricka kaffe i flera timmar men det är inte så i Tyskland. Du bara arbetar, kommer hem, äter och sover. [...] Jag funderar på att åka till Tyskland för att det är många bosnier som flyttar dit, men jag funderar också på att flytta till Turkiet. Jag gillar kulturen och jag tror att Turkiet är mer likt den bosniska kulturen än vad den tyska är så jag tror att jag kan passa in bättre där. Men som jag sa, Tyskland har ett bra system och höga löner. (1)

6.3 Tankar om framtiden

6.3.1 Drömmar

I samtalet kring drömmar ställde jag frågor till respondenterna om vad de drömmer om och huruvida de tror att de kan uppfylla de drömmarna i Bosnien-Hercegovina. Drömmarna kretsar kring tankarna om ett bättre liv, om att få möjlighet till att uppleva världen, en ekonomisk trygghet och goda karriärmöjligheter. Det som är utmärkande i alla samtal är att ingen av respondenterna upplever att det finns möjlighet och utrymme för dem att uppfylla sina drömmar i Bosnien-Hercegovina.

... Jag tror det är bättre att uppfylla sina drömmar i något annat land än Bosnien-Hercegovina. Du vet, jag har bott i det här landet i så många år att jag vet att ingenting kommer att förändras. Här får du inga chanser att förbättra dig själv så du kan lyckas och få ditt drömjobb. Det enda sättet att lyckas är att flytta till ett annat land. (2)

... Jag vill njuta av livet. [...] Jag skulle vilja resa mycket och besöka många platser runt om i världen. Jag vill ha ett rikt liv, inte bara rent ekonomiskt men jag vill uppleva saker. Det är inte möjligt att göra när du bor här, för att kunna resa behöver du pengar och lönerna här är så låga att du skulle behöva spara i en evighet. [...] Jag vill vara nöjd och det handlar inte om pengar, men jag vill ha tillräckligt mycket pengar för att ha ett gott liv så jag kan åka till havet, åka till bergen, ha en fin lägenhet och en familj. (3)

6.3.2 Att återvända

Samtliga respondenter var tydliga med att målet var att lämna Bosnien-Hercegovina för att kunna uppfylla deras drömmar. Men vad som händer sen när alla drömmar är uppfyllda och de har gjort karriär, köpt en lägenhet och sett världen? Flera av respondenterna talade om hur de ville bygga ett liv utomlands och bidra till samhället där. Utomlands uppmuntras man till att utveckla och förändra sig själv och att det är i en sådan miljö de vill verka i.

... Många unga säger att de ska flytta för att spara ihop pengar för att sedan komma tillbaka och köpa ett hus, jag vill inte göra det. Jag vill flytta och stanna i det landet. Självkligt kommer jag åka och hälsa på min familj men som högst en gång per år. (5)

... När jag tänker på Bosnien-Hercegovina så känner jag inte att jag vill komma tillbaka hit. Jag kan inte förbättra och utveckla mig själv här eller ge mina barn en bättre framtid. Kanske en vacker dag när jag är gammal och nostalgisk - då kanske jag kan återvända. (2)

I samtalen ställde jag frågor om vad som skulle behövas förändras i Bosnien-Hercegovina för att respondenterna skulle överväga tanken om att flytta hem igen. Landet skulle behöva förändras från grunden för att respondenterna ens skulle överväga tanken om att flytta hem igen.

... Nej, om jag arbetar och skaffar familj i Tyskland, varför skulle jag då ens lämna landet? Det är en komplicerad fråga men för att jag ska komma tillbaka till Bosnien-Hercegovina så måste landet ändra system helt och hållet. Jag tror inte att det kommer att hända. Jag kommer att ha min kropp i Tyskland men mitt hjärta i Bosnien-Hercegovina. (6)

Att lämna Bosnien-Hercegovina var självklart för de flesta respondenterna, att återvända var det endast en som planerade att göra.

... Jag vet inte hur jag ska förklara det för dig men jag vill komma tillbaka och hjälpa mitt folk och mitt land. [...] Om alla människor överger Bosnien-Hercegovina så kommer det inte vara någon här som kan förändra systemet. Om alla tänker på det sättet så finns det ingen framtid för det här landet. Alla som lämnar kan skicka hem pengar till sin familj men någon måste vara här på plats för att göra det rätta och lära våra barn det rätta. Det är svårt att arbeta för Bosnien-Hercegovina från Tyskland. (1)

6.3.3 Bosnien-Hercegovinas framtid

I samtalen kring Bosnien-Hercegovinas framtid målar respondenterna upp en dystert bild. Vad kommer att hända när alla välutbildade ungdomar väljer att lämna landet? Tron på förändring och utveckling finns inte längre hos respondenterna, utan landet är lämnat åt sitt öde för att sakta men säkert tömmas på folk.

... Jag tror inte att Bosnien-Hercegovina har någon framtid, det är sorgligt att säga men det är sant. Om du inte har några ungdomar i landet så kommer landet att dö ut, ungas energi behövs för landets utveckling och framgång. (4)

... Jag tror att det här landet kommer sluta upp med absolut ingenting. De ger oss ingenting. Jag menar de kan inte förvänta sig någonting från oss när de inte gör någonting för oss. Och när jag säger de så menar jag politikerna. Politikerna är orsaken till problemen som vi har i det här landet. Jag tror att Bosnien-Hercegovina kommer vara helt tomt i framtiden. (7)

7. Analys

I detta avsnitt kommer jag att analysera mina resultat närmare. Jag kommer att genomföra analysen utifrån mina valda teorier samt tidigare forskning.

7.1 "Jag måste härifrån"

Något som visade sig som ett tydligt tema i alla samtalsintervjuer var längtan efter att lämna landet. Respondenterna uttryckte en kollektiv uppgivenhet och frustration över hur situationen ser ut. Ett tema handlade om den utbredda korruptionen i landet. Korruptionen finns i alla samhällsnivåer vilket gör det svårt för respondenterna att ta avstånd och ställa sig utanför det korrupta systemet. Respondenterna gav exempel på hur de drabbas av korrupktion och nepotism, framförallt i självupplevda situationer från deras tid på universitetet. Everette Lee (1966) beskriver i sin migrationsteori om olika faktorer som kan bidra till att människor väljer att lämna ett land till förmån för ett annat, en så kallad push-faktor. I mitt resultat synliggjordes den utbredda korruptionen som en sådan faktor. Respondenterna gav exempel på professorer som tar emot mutor

för att godkänna icke-fullständiga examensprov och kurskamrater som via kontakter erhållit sin plats på utbildningen.

Everette Lee (1966) beskriver hur negativa faktorer påverkar människors inställning till den plats de befinner sig på eller den plats de skall flytta till, de negativa faktorerna så kallade push-faktorer kan exempelvis vara hög arbetslöshet, korruption, låga löner och politiska oroligheter. I resultatdelen ger respondenterna flera exempel på negativa faktorer som har påverkat dem i deras beslut att lämna landet. Bosnien-Hercegovina har en hög arbetslöshet, utbredd korruption, låga löner och ett instabilt politiskt system. Det är höga trösklar in på arbetsmarknaden och att få ett jobb kräver att man har ett nätverk och kontakter inom politiska partier. Under samtalens gång används uttrycket "Štela" som ett samlingsord för detta system. "Štela" är den största bidragande faktorn till varför respondenterna väljer att lämna Bosnien-Hercegovina. Att leva i Bosnien-Hercegovina innebär att leva i ett politiskt system där nationalistiska partier arbetar för den egna etniska gruppens intressen vilket bidrar till ett politiskt vakuum där viktiga reformer blockeras. De politiska oroligheterna skapar en misstro gentemot politiken och detta resulterar i att respondenterna väljer att söka sig till länder med mer stabila politiska system.

7.2 "Jag vill ha ett bättre liv"

I samtalen framträdde ett tydligt tema kring drömmen om livet utomlands. Respondenterna talade om förväntningar kring det nya livet utomlands. Likt de negativa faktorerna som Lee (1966) beskriver finns det även positiva faktorer som påverkar människors inställning gentemot migration, så kallade pull-faktorer. Pull-faktorer beskriver förhållanden som uppmuntrar människor att migrera till landet och kan exempelvis vara höga löner, bättre livsmöjligheter och ett stabilt politiskt system.

Samtliga respondenter angav möjligheten till ett bättre liv som den främsta orsaken till att migrera. Om man undersöker mer ingående vad ett bättre liv innebär gav respondenterna svar som; bättre utbildningsmöjligheter, en trygg uppväxt för framtida barn, högre lön och en ekonomisk trygghet. En tydlig pull-faktor som gick att utläsas i materialet var önskan att bli uppskattad för sina kunskaper och bedrifter, något som respondenterna inte upplever att de blir i Bosnien-Hercegovina.

Ytterligare en pull-faktor som framkom i samtalen var längtan efter att leva i ett land med ett *normalt* politiskt system. Då många av respondenterna planerar att flytta till Tyskland var det extra

intressant att undersöka vad det är med landet som tilltalar så många unga och välutbildade bosnier. Flera respondenter beskrev Tyskland som den totala motsatsen till Bosnien-Hercegovina och landets inställning till ordning och disciplin var uppskattat av respondenterna. Stabila politiska system är en vanligt förekommande pull-faktor och det påvisas även i resultatet.

Lee (1966) beskriver i sin migrationsteori hur svårt det är att dra generella slutsatser kring push- och pull-faktorer då det grundar sig i individuella preferenser. Det som uppfattas som en push-faktor av en person kan vidare ses som en pull-faktor för en annan. Det resultatet påvisade var att push- och pull-faktorerna var i stor utsträckning samstämmiga för respondenterna. De två utmärkande faktorerna var drömmen om ett bättre liv och önskan att komma bort från korruption.

7.3 ”Arbeta, äta och sova”

I samtalet med respondenterna framkom det oro inför eventuella kulturkrockar. Som tidigare nämnts beskrivs länder som exempelvis Tyskland som den totala motsatsen till Bosnien-Hercegovina. I dessa kontraster kan det uppstå vissa konflikter för respondenterna. Lee (1966) beskriver hur det mellan push- och pull-faktorerna kan finnas mellanliggande hinder. Mellanliggande hinder kan vara faktorer som påverkar en eventuell flytt, så som ekonomiska förutsättningar, distans och familj/vänner. I respondenternas fall var det oro inför eventuella kulturkrockar som var mest utmärkande. En respondent resonerade kring den tyska inställning till arbete och fritid som var väldigt annorlunda gentemot det personen var van vid och trivdes med. I personen fall var en lösning på dennes mellanliggande hinder att flytta till ett land med liknande kultur och traditioner som Bosnien-Hercegovina.

7.4 ”Jag vill få en chans”

I samtalen kring temat tankar om livet utomlands, tydliggjorde majoriteten av respondenterna att det skulle krävas att de flyttade utomlands för att uppfylla deras drömmar. Samtalen kretsade kring hur Bosnien-Hercegovina inte ger människor möjlighet till att växa och utvecklas och därmed innebär det att respondenterna känner sig manade att lämna landet. Samtliga respondenterna har studerat minst tre år på universitetet, de beskriver om hur de kämpar och sliter hårt för att få goda resultat. Efter examen möts de av en korrupt arbetsmarknad där nepotismen är utbredd vilket gör det svårt för dem att träda in på arbetsmarknaden. Respondenterna diskuterar kring vilka

möjligheter de har efter avslutade studier, antingen stanna kvar i Bosnien-Hercegovina och förhålla sig till ett system som motarbetar dem eller lämna landet till förmån för utlandet och system som uppmuntrar dem till vidareutveckling och ger dem möjligheter till att lyckas. Likt Fussell (2012) beskriver så är individen rationella beslutsfattare som undersöker möjligheter till högsta möjliga avkastning på sina förmågor, som i detta fall syftar till deras kunskaper. En respondent har valt att börja studera svenska och förbereder sig för ett internationell test för att maximera sina chanser för att komma in på den svenska arbetsmarknaden. Respondenten har jämfört och undersökt olika alternativ och kommit fram till att den svenska arbetsmarknaden ger honom möjligheter till att uppfylla sina drömmar. Precis som Castles, de Haas & Miller (2014) beskriver så undersöker respondenterna kostnader och fördelar med att migrera för att på så sätt undersöka var de kan få störst avkastning på deras tillgångar. Avkastningen som i många av respondenternas fall handlar om att få möjlighet till att vidareutbilda sig och göra karriär skapar incitament för individen att migrera.

Flera av respondenterna drömmer om att resa och att upptäcka världen, vilket innebär att de behöver kapital. Att stanna kvar i Bosnien-Hercegovina, där lönerna är låga, skulle försvåra möjligheterna till att spara pengarna. Genom att flytta till exempelvis Tyskland så förväntar sig respondenterna högre lön, precis så som Harris och Todaro (1970) beskriver. Det är de förväntade löneskillnaderna mellan länderna som driver människor till att migrera. Att flytta till Tyskland skulle innebära att respondenterna fick högre lön och därmed kan spara mer kapital.

Målet att utvecklas och nå sin fulla potential var en av de viktigaste faktorerna som motiverade respondenterna att migrera. Efter att ha avslutat universitetsstudierna så förväntar sig respondenterna att de ska kunna utvecklas och bli bättre i sitt yrke. Flera av samtalen kom att handla om det livslånga lärandet och vikten av att verka i miljöer som uppmuntrar en till att ständigt utveckla sig. Respondenterna beskrev hur de upplevde att det inte fanns utrymme att växa i sin yrkesroll i Bosnien-Hercegovina samt att det arbete som utförs inte uppskattas, och detta var en viktig faktor till varför de önskade att migrera från landet. Sjaastad (1962) beskriver hur migration kan ses som en form av investering i individers humankapital, det vill säga att människor flyttar dit där de kan vara som mest produktiva och får maximal avkastning för sitt arbete. Respondenterna beskrev hur beslutet att migrera inte är ett enkelt val men att i det långa loppet kommer att vara värt det.

Det finns flera faktorer som påverkar migrationsbeslutet så som ålder, färdigheter och utbildning. Samtliga respondenter har goda förutsättningar för att kunna etablera sig på en ny arbetsmarknad då de är unga, högutbildade och har ett stort stöd hemifrån. Borjas (1987) menar att migrationsbeslutet grundar sig på hur migranten uppfattar att dennes förutsättningar kommer gynnas av att migrera samt hur väl individens förutsättningar skulle passa in i det nya landet. Flera respondenter uttryckte en oro över kulturella skillnader mellan Bosnien-Hercegovina och andra länder men beskrev också hur de är flexibla och anpassningsbara och därmed enkelt kommer integreras in i samhället.

Bosnien-Hercegovina har hög arbetslöshet och låga löner. Castles, de Haas och Miller (2014) samt Massey (2001) beskriver hur migration ses som ett resultat av löneskillnader mellan världens länder. Människor migrerar till länder där lönerna är höga. I samtalen med respondenterna framkom det att höga löner inte var huvudorsaken till varför de önskar att migrera, utan sågs mer som en bonus. En respondent ifrågasatte varför hon skulle stanna kvar i ett land som inte uppskattar hennes kunskaper när hon kan migrera till ett land som uppskattar hennes kunskaper samtidigt som hon tjänar mer pengar. Ekonomiska skäl angavs som en anledning till varför respondenterna önskade att migrera, men var som sagt inte huvudanledningen.

7.5 ”Ingen kommer att stanna kvar”

Under temat tankar om framtiden gick det att urskilja ett mönster i respondenternas svar kring deras tankar om Bosnien-Hercegovinas framtid. Majoriteten av respondenterna uttryckte att när de väl lämnat landet så kommer de inte att återvända. Respondenterna är samtliga högutbildade, målmedvetna och drivs av en ständig önskan om att utveckla sig själva i sin yrkesroll. Individuellt besitter var och en av dem ett stort humankapital. När humankapital går förlorat så är det en stor förlust för Bosnien-Hercegovina och landets utveckling. Biondo (2012) beskriver situationen som uppstår när ett land förlorar sina välutbildade arbetstagare till förmån för mer gynnsamma förhållanden som brain drain, vilket är fallet för Bosnien-Hercegovina.

Efter avslutade universitetsstudier möter respondenterna en korrupt arbetsmarknad och låga löner. Att få ett arbete kräver kontakter eller politiskt engagemang. Att migrera kan för vissa vara ett självmant beslut medan andra inte har något annat val. Bartolini, Gropas och Triandafyllidou (2016) beskriver hur migration både kan ses som ett kritiskt ställningstagande gentemot landets begränsningar men även som ett rationellt beslut för att förbättra sin livssituation. I samtalen med

respondenterna framkommer det att de upplever att de måste lämna landet för att ha möjlighet till att uppnå sina drömmar. Bosnien-Hercegovina är inte ett *normalt* land och därmed upplever de att de måste flytta.

I samtalen kring landets framtid framkom det att respondenterna trodde att landet sakta men säkert skulle tömmas på folk, för att slutligen endast bestå av äldre människor. I takt med att den välutbildade befolkningen väljer att migrera så kommer utveckling av landet att stanna av, precis så som Brock (2015) beskriver. Högutbildade medborgare är oumbärliga i utvecklingen av landet och negativa konsekvenser av deras migration är bland annat stora skatteförluster och begränsad kunskapsspridning. Respondenterna resonerade kring sitt eget ansvar i landets utveckling, flera av dem uttryckte att de inte kände någon skyldighet eller ansvar för situationen. De uppgav att de gett så mycket av sig själva till landet utan att få någonting tillbaka och därmed är det tröstlöst att stanna kvar. En respondent uttryckte att Bosnien-Hercegovina inte ger chanser till sina medborgare utan landet tar chanser från dem. Precis likt respondenterna resonerar Tesón (2008) kring självägande. Staten har inte enligt Tesón (2008) rätt att göra anspråk på befolkningens humankapital och de välutbildade som lämnar har inga skyldigheter att bistå landets utveckling.

Endast en av nio respondenter uttryckte en önskan att flytta tillbaka till Bosnien-Hercegovina. Respondenten hade som mål att flytta utomlands för att kunna bygga upp en ekonomisk trygghet, för att sedan återvända och bidra till landets utveckling. Detta fenomen, det vill säga, att välutbildade som en gång valt att lämna landet flyttar tillbaka beskriver bland annat Labrianidis och Vogiatzis (2013) som *brain gain*. *Brain gain* innebär att individer återvänder till hemlandet med kapital, nya kunskaper och mer erfarenhet som kan gynna landets utveckling. Att endast en av nio personer önskar att återvända påvisar att teorin om *brain gain* till följd av *brain drain* inte stämmer i detta fall, vilket gör det svårt att som Gaillard, Gaillard och Krishna (2015) försöka se *brain drain* som något positivt. Majoriteten av respondenterna uttryckte en stor längtan efter att få lämna landet och planerade inte att återvända för annat än att besöka familj och vänner.

Då att återvända inte ses som ett alternativ för respondenterna resonerar de kring hur de kan bidra till landets utveckling på andra sätt. Kancs och Kielyte (2010) beskriver hur migration kan generera i remitteringar till hemlandet, det vill säga att diaspora sänder pengar till kvarvarande familj. De respondenter som uttryckte att de absolut inte kan tänka sig att återvända var däremot positivt inställda till att bidra med finansiellt stöd till kvarvarande familj och därmed i förlängningen bidra

till landets utveckling. En respondent beskrev situationen som att ha kroppen i Tyskland men hjärtat i Bosnien-Hercegovina och att sända remitteringar skulle vara hans sätt att bidra till landets utveckling.

8. Slutdiskussion

Efter att ha analyserat respondenternas svar och det resultat som framträtt utifrån valda teorier samt tidigare forskning på ämnet skall jag nu redogöra för de slutsatser jag kommit fram till. I inledningen presenterade jag mina tre frågeställningar som väglett mig genom arbetet, frågeställningarna följer;

Varför drömmer bosniska ungdomar om att lämna Bosnien-Hercegovina efter avslutade universitetsstudier?

Hur föreställer sig bosniska ungdomar livet utomlands?

På vilket sätt kan ungdomar påverka landets utveckling genom att lämna landet efter avslutade universitetsstudier?

Det min undersökning påvisar är att bosniska ungdomar drömmer om att lämna landet på grund av landets politiska system, den utbredda korruptionen och drömmen om ett bättre liv. Drömmen om ett bättre liv genomsyrar samtliga intervjuer och innebörden av begreppet varierar hos respondenterna. I samtal kring förväntningar på livet utomlands framträder en längtan efter att bli uppskattad för det arbete man utför, få chans till att utvecklas och växa i sin yrkesroll samt en förbättrad ekonomisk situation. Att lämna Bosnien-Hercegovina till förmån för ett annat land innebär att respondenterna ökar sina möjligheter till att uppnå sina drömmar. Respondenterna som önskar att lämna landet planerar inte heller att återvända. Migration av högutbildad arbetskraft påverkar Bosnien-Hercegovinas tillgång på humankapital som i förlängningen påverkar landets utveckling. Konsekvensen av den uteblivna återkomsten till hemlandet resulterar i att Bosnien-Hercegovina går miste om befolkningens kunskap, kapital och erfarenhet som de erhållit i utlandet.

Något som framträtt under forskningsprocessen är bristen på forskning kring ämnet. Jag upplever att det finns stora forskningshål att fylla kring ämnet brain drain i regionen. Jag har fokuserat på landet Bosnien-Hercegovina men upplever att samtliga länder i regionen är i behov av ytterligare

forskning. Jag ser även ett behov av att utföra mer kvantitativa studier som kartlägger antalet individer som migrerar och orsakerna där till.

Referenser

- Ahrne, Göran., & Svensson, Peter. (2011). *Handbok i kvalitativa metoder*. 2 uppl. Malmö: Liber.
- Arrehag, Lisa., Sjöberg, Örjan., & Sjöblom, Mirja. (2009). "Post-Communist Cross-Border Migration in South-Eastern Albania: Who Leaves? Who Stays Behind?". *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 32 (3): 377-402.
DOI: <https://doi-org.ezproxy.ub.gu.se/10.1080/13691830600554817>
- Bartolini, Laura., Gropas, Laura., & Triandafyllidou, Anna. (2016). "Drivers of highly skilled mobility from Southern Europe: escaping the crisis and emancipating oneself". *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 43 (4): 652-673.
DOI: <https://doi-org.ezproxy.ub.gu.se/10.1080/1369183X.2016.1249048>
- Biondo, Emanuele Alessio. (2012). "What's up after brain drain? Sometimes, somewhere, someone comes back: a general model of return migration". *International Review of Economics*, 59 (3): 269-284.
DOI: <https://doi-org.ezproxy.ub.gu.se/10.1007/s12232-012-0157-x>
- Borjas, George J. (1987). "Self-Selection and the Earnings of Immigrants". *The American Economic Review*, 70 (4): 531-553.
URL: <http://www.jstor.org/stable/1814529>
- Bose, Sumantra. (2002). *Bosnia after Dayton. Nationalist Partition and International Intervention*. New York: Oxford University Press.
- Bosnia and Herzegovina, Ministry of Security. (2016). *Bosnia and Herzegovina Migration Profile for the year 2015*.
Hämtad 171213, från URL:
http://www.msb.gov.ba/PDF/MIGRATION%20PROFILE_2015_ENG.pdf
- Braun, Virginia., & Clarke, Victoria. (2006). "Using thematic analysis in psychology". *Qualitative Research in Psychology*, 3 (2): 77-101.
DOI: 10.1191/1478088706qp063oa
- Brock, Gillian. (2016). "Debating Brain Drain: An Overview". *Moral Philosophy and Politics*, 3 (1): 7-20.
DOI: <http://dx.doi.org.ezproxy.ub.gu.se/10.1515/mopp-2015-0020>
- Castles, Stephen., de Haas, Hein., & Miller J., Mark. (2014). *The Age of Migration. International Population Movements in the Modern World*. 5 uppl. Hampshire: Palsgrave MacMillan.
- Country Economy. (u. å.). *Bosnia and Herzegovina - Migrant remittance*.
Hämtad, 171207 från URL:
<https://countryeconomy.com/demography/migration/remittance/bosnia-herzegovina>
- Dalen, Monica. (2015) *Intervju som metod*. 2 uppl. Malmö: Gleerups Utbildning AB.

- Đekic, Ivan. (2015). "Improving Human Capital in Serbia". *Ekonomika; NIS*, 61 (3): 133-150.
URL: <https://search-proquest-com.ezproxy.ub.gu.se/docview/1719405376?accountid=11162>
- Deutsche Welle. (2016). *Youth are deserting Balkan countries*.
Hämtad 171212, från URL:
<http://www.dw.com/en/youth-are-deserting-balkan-countries/a-36891266>
- Docquier, Frédéric., & Rapport, Hillel. (2012). "Globalization, Brain Drain, and Development".
Journal of Economic Literature, 50 (3): 681-730.
URL: <http://www.jstor.org.ezproxy.ub.gu.se/stable/23270475>
- Esaiasson, Peter., Gilljam, Mikael., Oscarsson, Henrik., & Towns, Ann. (2017) *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 5 uppl. Stockholm: Wolters Kluwer.
- Europeiska unionen. (u. å.). *Om EU - EU:s 28 medlemsländer*.
Hämtad 171209, från URL:
https://europa.eu/european-union/about-eu/countries_sv
- Freedom House. (2017). *Bosnia and Herzegovina - Country Profile*.
Hämtad 171207, från URL:
<https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2017/bosnia-and-herzegovina>
- Fussell, Elizabeth. (2012). "Space, Time, and Volition: Dimensions of Migration Theory", in Rosenblum, Marc R., & Tichenor, Daniel J (Ed.), *Oxford Handbook of the Politics of International Migration* (kap. 2). New York: Oxford University Press.
DOI: 10.1093/oxfordhb/9780195337228.013.0002
- Gaillard, Jacques., Galliard, Anne-Marie., & Krishna, Venkata Venni. (2015). "Return from Migration and Circulation of Highly Educated People: The Never-ending Brain Drain".
Science, Technology & Society, 20 (3): 269-278.
DOI: 10.1177/0971721815597168
- Gërmenji, Etleva., & Milo, Lindita. (2011). "Migration of the skilled from Albania: brain drain or brain gain?". *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 13 (3): 339-356.
DOI: <https://doi-org.ezproxy.ub.gu.se/10.1080/19448953.2011.593339>
- Globalis. (2013). *Bosnien och Hercegovina*.
Hämtad 170207, från URL:
<https://www.globalis.se/Laender/Bosnien-och-Hercegovina>
- Guth, Jessica., & Gill, Bryony. (2008). "Motivations in East–West Doctoral Mobility: Revisiting the Question of Brain Drain". *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 34 (5): 825-841.
DOI: <https://doi-org.ezproxy.ub.gu.se/10.1080/13691830802106119>
- Harris, John R., & Todaro, Michael P. (1970). "Migration, Unemployment and Development: A Two-Sector Analysis". *The American Economic Review*, 60 (1): 126-142.
URL: <http://www.jstor.org.ezproxy.ub.gu.se/stable/1807860>

- Ienciu, Maria Nicoleta., & Ienciu, Ionel-Alin. (2015). "Brain drain in Central and Eastern Europe: new insights on the role of public policy". *Southeast European and Black Sea Studies*, 15 (3): 281-299.
DOI: <https://doi-org.ezproxy.ub.gu.se/10.1080/14683857.2015.1050799>
- Kancs, D'Artis., & Kielelyte, Julda. (2010). "Focus: Central and Eastern Europe Education in the East, Emigrating to the West?". *European Review*, 18 (2): 133-154.
DOI: 10.1017/S1062798709990251
- Karpestam, Peter., & Andersson N. G., Fredrik. (2013). "Economic perspectives on migration", in Gold J., Steven., & Nawyn J., Stephanie (Ed.), *Routledge International Handbook of Migration Studies* (s. 12-27). London: Routledge.
URL: <https://ebookcentral-proquest-com.ezproxy.ub.gu.se/lib/gu/detail.action?docID=1105871#>
- Labrianidis, Lois., & Vogiatzis, Nikos. (2013). "The mutually reinforcing relation between international migration of highly educated labour force and economic crisis: the case of Greece". *Southeast European and Black Sea Studies*, 13 (4): 525-551.
DOI: <https://doi-org.ezproxy.ub.gu.se/10.1080/14683857.2013.859814>
- Lee, Everett. (1966). "A Theory of Migration". *Demography*, 3 (1): 47-57.
DOI: 10.2307/2060063
- Malcolm, Noel. (1996). *Bosnia a short history*. London: Papermac.
- Massey, Douglas. (2001). "Migration, Theory of", in Smelser, Neil J., & Baltes, Paul B (Ed.), *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* (s. 9828-9834). u.u: Elsevier.
DOI: <https://doi-org.ezproxy.ub.gu.se/10.1016/B0-08-043076-7/02187-2>
- Nationalencyklopedin [NE]. (u. å.). *Bosnien och Hercegovina*. Tillgänglig:
<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/bosnien-och-hercegovina>
- Nica, Elvira. (2013). "The Casual Impact of Brain Drain Migration on Economic Development". *Contemporary Readings in Law and Social Justice*, 5 (1): 94-99.
URL: <http://heinonline.org.ezproxy.ub.gu.se/HOL/Page?handle=hein.journals/conreadlsj5&id=94&collection=journals>
- Ryen, Anne. (2004). *Kvalitativ intervju - från vetenskapsteorier till fältstudier*. Malmö: Liber
- Sida. (2016). *Bosnien och Hercegovina ansöker om EU-medlemskap*. Hämtad 171209, från URL:
<https://www.sida.se/Svenska/aktuellt-och-press/nyheter/2016/mars-2016/bosnien-och-hercegovina-eu-medlemskap/>

- Sida. (2017). *Utvecklingen i Bosnien-Hercegovina*.
Hämtad 171205, från URL:
<https://www.sida.se/Svenska/Har-arbetar-vi/Europa/Bosnien-Hercegovina/Utvecklingen-i-Bosnien-Hercegovina/>
- Sjaastad, Larry A. (1962). "The Costs and Returns of Human Migration". *Journal of Political Economy*, 70 (5): 80-93.
URL: <http://www.jstor.org.ezproxy.ub.gu.se/stable/1829105>
- Solimano, Andrés. (2010). *International Migration in the Age of Crisis and Globalization*. New York: Cambridge University Press.
- Sveriges Ambassad, Sarajevo. (u. å.). *Om Bosnien och Hercegovina - politik*.
Hämtad 171209, från URL:
<http://www.swedenabroad.com/sv-SE/Ambassader/Sarajevo/Landfakta/Om-Bosnien-och-Hercegovina/Politik/>
- Tesón, Fernando R. (2008). "Brain Drain". *The San Diego Law Review*, 45 (4): 899-932.
URL: <http://heinonline.org.ezproxy.ub.gu.se/HOL/Page?public=false&handle=hein.journals/sanlr45&page=899&collection=journals#>
- The World Bank. (2017). *Unemployment, youth total (% of total labor force ages 15-24) (modeled ILO estimate)*.
Hämtad 171212, från URL:
<https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.1524.ZS?locations=BA>
- Transparency international. (2018). *Bosnia and Herzegovina*.
Hämtad 180221, från URL:
<https://www.transparency.org/country/BIH>
- Todaro, Michael P. (1969). "A Model of Labor Migration and Urban Unemployment in Less Developed Countries". *The American Economic Review*, 59 (1): 138-148.
URL: <http://www.jstor.org/stable/1811100>
- United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). (2011). *Corruption in Bosnia and Herzegovina: Bribery as experienced by the population*.
Hämtad 171207, från URL:
https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/statistics/corruption/Bosnia_corruption_report_web.pdf
- Utrikesdepartementet. (2011). *Mänskliga rättigheter i Bosnien och Hercegovina (BiH) 2011*.
Hämtad 171212, från URL:
http://www.swedenabroad.com/ImageVaultFiles/id_3967/cf_347/M-nskliga_R-ttigheter_Bosnien_och_Hercegovina_2011.PDF
- Utrikespolitiska institutet. (2017). *Bosnien-Hercegovina: ekonomisk översikt*.
Hämtad 171207, från URL:
<https://www.ui.se/landguiden/lander-och-omraden/europa/bosnien-hercegovina/oversikt/>

Utrikespolitiska institutet. (2017). *Bosnien-Hercegovina: politiskt system*.

Hämtad 171205, från URL:

<https://www.ui.se/landguiden/lander-och-omraden/europa/bosnien-hercegovina/politiskt-system/>

Van den Berg, Hendrik., & Bodvarsson, Örn B. (2009). *The Economics of Immigration: Theory and Policy*. Berlin, Heidelberg: Springer.

DOI: 10.1007/978-3-540-77796-0

Van Der Wende, Marijk. (2015). "International Academic Mobility: Towards a Concentration of the Minds in Europe". *European Review*, 23 (1): 70-88.

DOI: <http://dx.doi.org.ezproxy.ub.gu.se/10.1017/S1062798714000799>

Bilagor

Bilaga 1

Lista över respondenter

- (1) - Man, läkarstudent, 24 år
- (2) - Kvinna, läkarstudent, 24 år
- (3) - Man, läkarstudent, 23 år
- (4) - Man, programmerare, 25 år
- (5) - Kvinna, lärare, 25 år
- (6) - Man, läkare, 24 år
- (7) - Kvinna, läkarstudent, 21 år
- (8) - Man, läkarstudent/turistguide, 27 år
- (9) - Man, lärare/kundtjänstmedarbetare, 23 år

Bilaga 2

Questionnaire

Theme 1: Background information

- What is your name?
- How old are you?
- Where do you live?
- What are you studying/working as?

Theme 2: Life in Bosnia and Herzegovina

- What do you want to do after you graduate from the university?
- What are the employment opportunities for you here in Bosnia and Herzegovina with the education you have?
- What are you dreaming about in life?
- Do you think it is possible to fulfill your dreams here in Bosnia and Herzegovina?
- How do you get affected by the political situation in Bosnia Herzegovina in your everyday life?
- If you are planning to leave the country, is there a specific reason why? What would be your main reason for moving away from Bosnia and Herzegovina?
- Do you have any friends or family living abroad? If yes, have they had any impact on you and your decision to leave the country?
- A lot of well-educated youths are leaving Bosnia and Herzegovina, how do you think this will affect Bosnia in the future?

Theme 3: Life abroad

- If you are planning to go abroad after you graduate from the university, where do you want to go?
- Why do you want to go to that country?
- What are your expectations on life abroad?
- What attracts/motivates you to go that country?

Theme 4: Thoughts on return

- Do you ever intend to move back to Bosnia and Herzegovina if leaving the country?
- When leaving the country, do you still have family left in Bosnia and Herzegovina?
- If yes, how do you think your decision about leaving the country can affect them positively or negatively?

Theme 5: Final thoughts

- Is it something you want to add to the interview?

Bilaga 3

Information letter

My name is Stina Karlsson, I'm a student at the University of Gothenburg in Sweden. I'm currently writing my bachelor thesis about brain drain in Bosnia and Herzegovina, and I'm doing research on why young and well-educated students from Bosnia and Herzegovina want to leave the country after they graduate. My aim with the study is to better understand the reason to why youths want to leave the country.

In order to complete my bachelor thesis, I kindly ask you to help me by answering some questions. If you decide to take part in this study, you will be involved in it for approximately 30-45 minutes. I will guarantee you confidentiality and anonymity, in other words, your real name will not be included in the study. Participation in the interview is voluntary and you can withdraw your participation from the study at any time. You are not obliged to answer any questions.

I will record the interview, but the recorded session will only be processed by me. Your identity will be protected during the whole process. The answers from the interview will only be used in my analysis and it will not be shared with any third party.

If you have any questions about the project, please feel free to contact me at the contact details provided below.

E-mail: guskarstg@student.gu.se

Thank you for your help!